

of the structure and determination of communicative competence among existing researches is also analyzed. The article presents the concept of «communicative competence», as well as its structure and main points, which was proposed both by foreign and domestic researchers. Moreover, the structure of foreign language communicative competence as a complex of skills used during professional activities, as well as during self-education and development of future programmers is also researched. Scientific papers of foreign and domestic scientists who had been working upon the didactic aspects of foreign language communicative competence and its components are analyzed. What is more, in our modern world there is an urgent need of researches in branch of professionally-oriented communication, which serves as a basis during the process of interaction with future specialists, as well as attention should be paid to importance of strategic competence among future programmers during the process of language learning. In article the structure of strategic competence in the context of official communication among future programmers has been clarified and analyzed, as well as the analysis of professionally-oriented communication and its direct influence on further communication. The communicative strategies and skills necessary for future programmers in order to achieve their goals, as well as their impact on the effectiveness of official communication among future programmers are also analyzed.

Key words: foreign language communicative competence, strategic competence, structure, native language, foreign language.

Дата надходження статті: «18» квітня 2019 р.

УДК 378: 811.161.2

Чабан Н. І.*

ДЕСКРИПТИВНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ У ПРОЦЕСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КУЛЬТУРОЛОГІВ

Статтю присвячено проблемі використання дескриптивних методів у процесі практичної роботи майбутніх культурологів із фаховими текстами на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Опис та аналіз різноманітних культурних процесів і явищ відіграє важливу роль у професійній праці сучасного культуролога, що активізує проблему використання дескриптивних методів у процесі української мовної підготовки майбутніх культурологів.

Доведено педагогічну ефективність дескриптивних методів структурування культурологічної інформації, мовного аналізу культурологічних характеристик художнього твору й описового узагальнення проаналізованих фактів у формі культурологічного тексту. У процесі структурування культурологічної інформації пропонувались завдання з виділення структурних мовних одиниць у фахових текстах із описом художнього твору. Мовний аналіз культурологічних характеристик художнього твору передбачав пошук у фаховому тексті синонімів, паронімів, омонімів і найпоширеніших дієслівних форм із опису культурних процесів та явищ. Описове узагальнення проаналізованих культурологічних фактів містило складання різних форм фахової документації з професійної праці культуролога.

Дескриптивні методи практичної роботи на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» було апробовано для студентів факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету, які навчаються за напрямом «Культурологія». Порівнювались навчальні досягнення студентів різних років української мовної підготовки. Отримані педагогічні результати довели навчальну ефективність застосування розглянутих груп дескриптивних методів у процесі засвоєння лексики й термінології культурологічного фаху, вироблення навичок сприйняття й відтворення культурологічних текстів, їх редагування й коригування.

*© Чабан Н. І.

Ключові слова: українська мовна підготовка майбутніх культурологів, описові методи аналізу, структурування культурологічної інформації, мовний аналіз художнього твору, описове узагальнення культурологічної інформації, описові характеристики художньо-мистецьких творів, лексика й термінологія культурологічного фаху, синтаксичні конструкції художньо-мистецьких творів.

Високий рівень конкуренції на вітчизняному ринку праці посилює увагу до вдосконалення системи підготовки висококваліфікованих професійних кадрів, тому перед закладами вищої освіти постають завдання підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців. Спеціалісти зазначають, що в професійній праці сучасного культуролога активно використовуються навички опису й аналізу різноманітних культурних процесів і явищ. Необхідність урахування цього чинника впливає на вибір методів української мовної підготовки майбутніх культурологів. Унаслідок під час вивчення «Української мови (за професійним спрямуванням)» важливого значення набувають описові методи письмової роботи майбутніх культурологів із фаховими текстами на заняттях.

Мета статті – висвітлення досвіду використання описових методів аналізу фахових текстів у процесі української мовної підготовки майбутніх культурологів.

Основи й принципи описовості в українському мовознавстві сформульовано в працях таких дослідників, як В.А. Глуценко, А.С. Зеленько, Л.П. Іванова, М.П. Кочерган. Пропоновані вченими описові методи лінгвістичного аналізу характеризуються формально-структурним підходом до опису мовних фактів із опором на форми мовних одиниць та їх розподіл у тексті [2–5]. Сутність описових методів у художній культурі полягає в описі об'єкта культурологічного аналізу за допомогою виділення й характеристики структурних елементів художнього твору [6, с. 54].

На заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» використовувались три групи описових методів для практичної роботи майбутніх культурологів із фаховими текстами. Ці методи стосувались структурування культурологічної інформації, мовного аналізу культурологічних характеристик художнього твору й описового узагальнення проаналізованих фактів у формі культурологічного тексту.

З огляду на зміст і завдання курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» означені описові методи сприяють досягненню ряду визначених у базовій навчальній програмі завдань, а саме:

- формуванню комунікативної компетентності щодо оптимальної мовної поведінки у сфері майбутньої культурологічної праці;
- засвоєнню лексики й термінології культурологічного фаху;
- виробленню навички сприйняття й відтворення культурологічних текстів, їх редагування та коригування;
- набуттю досвіду послугування різними типами фахових словників культурологічного спрямування [8, с. 645].

Під час структурування культурологічної інформації студенти виконували завдання щодо виділення структурних мовних одиниць у фахових текстах із описом художнього твору. Структурування мовних одиниць письмово виражене в культурологічних термінах і поняттях залежно від художньо-мистецької форми втілення твору (музична, літературна, кіномистецька, хореографічна, образотворча форми), що дає можливість відокремити суттєві описові характеристики від несуттєвих, розкрити різнобічні зв'язки між термінами й поняттями.

Логічна послідовність виконання такого типу завдань включала членування фахового тексту на окремі частини як його структурні мовні одиниці; встановлення сукупності культурологічних термінів для описової характеристики художнього твору; з'ясування сутності поняттєвого апарату щодо трактування визначеної термінології.

Зокрема, один із фахових текстів стосувався рідкісного рукопису падишаха Османської імперії султана Сулеймана, який зберігається в бібліотеці Варшавського університету. Особливий культурологічний інтерес до книги викликаний віршами султана, написаними традиційним почерком арабського письма – насталік [7]. Під час описового аналізу культурологічної інформації про книгу юнаки й дівчата виділили загальнонаукові, міжгалузеві та вузькоспеціальні терміни, що розкривали тему, ідею й форму художнього твору. Оскільки формою втілення цього твору є література, то серед міжгалузєвої та вузькоспеціальної термінології особливу увагу було приділено не лише культурологічним, але й літературознавчим термінам, після чого ставилась вимога навести трактування означених термінів і схарактеризувати способи їх творення, послуговуючись фаховою довідниковою літературою.

По закінченні розв'язання першої групи завдань майбутні культурологи переходили до мовного аналізу культурологічних характеристик художнього твору. Студентам пропонувались завдання з пошуку у фаховому тексті синонімів, паронімів, омонімів із культурологічним смислом, а також найпоширеніших дієслівних форм із опису культурних процесів чи явищ. Паралельно аналізу підлягали синтаксичні норми й особливості використання синтаксичних конструкцій у характеристиках художньо-мистецьких творів.

Наприклад, у мистецтвознавчих дослідженнях доби бароко культурологи завжди звертаються до праць Генріха Вольфліна, адже відомий дослідник із Швейцарії відкрив нову епоху в студіях про бароко. У своїй праці «Ренесанс і бароко» автор глибоко аналізує сам стиль бароко та його основні художньо-естетичні засади [1]. Пропоновані фахові тексти на основі цієї праці особливо цікаві майбутнім культурологам унаслідок наявності складних синтаксичних конструкцій із тропів (епітетів, порівнянь, метафор, гіпербол, літот, перифраз) і синтаксичних фігур (еліпсисів, інверсій, анафор, градацій, паралелізмів), що яскраво передають світоглядні орієнтири митців епохи бароко. У ході виконання таких завдань особливо активно засвоювались парадигми фахових мовних формул, способи вибору автором мовних одиниць передачі мистецьких фактів, техніка й тактика критичного аргументування авторської позиції щодо культурних явищ.

Описові методи узагальнення проаналізованих культурологічних фактів застосовувались у завданнях на складання різних форм фахової документації, що найчастіше трапляється в професійній праці культуролога. Зокрема, культурологам доводиться розробляти зміст проспектів, каталогів, альбомів, буклетів, довідників та енциклопедій мистецтвознавчої спрямованості.

Під час виконання завдань із описового узагальнення проаналізованих культурологічних фактів студенти працювали за певним алгоритмом, а саме:

- перегрупування зібраної про художній твір інформації здійснювалось із урахуванням культурологічної значущості мовних характеристик його структурних елементів;
- поєднання окремих частин інформації про художній твір регламентувалось вимогами конкретної форми описового документа;
- складання описового документа про художній твір вимагало систематизації усіх проаналізованих культурологічних матеріалів у змістовій формі того чи іншого фахового документа.

Зокрема, на заняттях з «Української мови (за професійним спрямуванням)» майбутнім культурологам було запропоновано підготувати до випуску каталог художніх творів на замовлення музею образотворчого мистецтва. Музей готує виставку фоторобіт молодого французького фотохудожника. Для описового аналізу використано фахові тексти щодо фоторобіт із виставкового салону автомобілів кінця XIX – початку XX ст., фасадного оформлення входу до музею виноробства (провінція Шампань), вітражів Реймського собору, художнього оформлення вітрини магазину сучасних іграшок (м. Париж), видами Ейфелевої вежі й фонтанів у садах палацу Шайо.

Складання такого каталогу передбачало описове узагальнення інформації переважно рекламного змісту, тому в студентських роботах було презентовано культурологічні відомості загального характеру про назву кожної із фотографій, їх автора, дату чи період створення, стиль фотографічних зображень.

Більш складної роботи потребували завдання на розробку фрагментів довідникової документації. Наприклад, щоб виконати умовне замовлення Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника з підготовки ілюстрованого біографічного довідника «Діячі мистецтва Києво-Печерської лаври XI – поч. XX ст.» майбутні культурологи опрацьовували фахові тексти з описами іконографії [7]. Оскільки довідникові видання призначено для професіоналів у сфері культури й мистецтв, то до складених студентами описів ставились вимоги конкретизації наведеної мистецтвознавчої інформації з відображенням не лише назви художнього твору, його автора, періоду створення, стилю чи жанру, але й характеристики окремих структурних елементів твору, стислої біографії авторів тощо. Виконання цих завдань акцентувало уміння доречно використовувати в письмовому мовленні українську та іншомовну культурологічну лексику, термінологічну лексику й виробничо-професійні, культурологічні професіоналізми.

Дескриптивні методи практичної роботи на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» було апробовано для студентів 3-го курсу факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету, які навчаються за напрямом «Культурологія». Порівнювались навчальні досягнення студентів 311 групи різних років української мовної підготовки.

Щодо оперування фаховою термінологією з культурології, то в групі 2016 – 2017 навчального року спостерігався більш високий рівень навчальних досягнень у межах 22,5–25,1 % порівняно з групами 2014–2015 й 2015–2016 років вивчення української мови. Студенти експериментальної групи показали також кращі, ніж у контрольній групі навички сприйняття й відтворення культурологічних текстів, їх редагування й коригування; ця різниця сягнула 19,3–22,6 %. Якісний аналіз навчальних результатів показав значно ширший діапазон використання студентами експериментальних груп багатозначних слів, паронімів та омонімів із масиву культурологічної термінології під час виконання вправ із усного й писемного професійного мовлення.

Отримані результати якісного й кількісного аналізу дають підстави дійти таких висновків:

- проблему використання дескриптивних методів у процесі української мовної підготовки майбутніх культурологів актуалізовано професійними вимогами до навичок опису й аналізу культурних процесів і явищ у сучасній культурологічній праці;
- педагогічно доцільним є використання для практичної роботи студентів із фаховими текстами таких дескриптивних методів, як структурування культурологічної інформації, мовного аналізу культурологічних характеристик художнього твору й описового узагальнення проаналізованих фактів у формі культурологічного тексту;
- кількісні та якісні результати апробації дескриптивних методів практичної роботи студентів 3-го курсу напряму «Культурологія» на заняттях із курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» дають підстави для висновку щодо позитивного впливу запропонованих експериментальних методик на рівень засвоєння майбутніми культурологами лексики й термінології культурологічного фаху, вироблення навичок сприйняття й відтворення культурологічних текстів, їх редагування та коригування.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в науковій розробці педагогічних умов використання набутих під час української мовної підготовки дескриптивних методів у процесі професійного навчання студентів культурологічним дисциплінам на старших курсах.

Література:

1. Вельфлин Г. Ренессанс и барокко. Исследование сущности и становления стиля барокко Италии. Перевод Е. Г. Лундберга. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004. 287 с.
2. Глущенко В. А. Теорії лінгвістичного методу в українському мовознавстві кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*: зб. наук. праць. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2015. Вип. 2. С. 6-17.
3. Зеленько А. С. Методи й аспекти дослідження мови. *Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту*. 1999. № 5. С. 7–14.
4. Иванова Л. П. Курс лекцій по общему языкознанию: научное пособие. Киев: Освита України, 2006. 312 с.
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філол. спеціальностей вищих закладів освіти. Київ: Академія, 1999. 288 с.
6. Панич О. О. Теорія культури: навчально-методичний посібник. Донецьк: Вид-во Донецького нац. ун-ту, 2009. 116 с.
7. Чабан Н. І. Збірник фахових текстів із завданнями з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»: методичне забезпечення контролю навчальних досягнень студентів факультету культури і мистецтв. Херсон: Star, 2015. 47 с.
8. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 696 с.

Chaban N. I.

DESCRIPTIVE METHODS OF ANALYZING OF PROFESSIONAL TEXTS
IN A PROCESS OF UKRANIAN LINGUAL TRAINING OF FUTURE CULTUROLOGISTS

This article addresses to the problem of using descriptive methods in a process of practical work of future culturologists with professional texts on the classes of «Ukrainian language (professional direction)» courses. Description and analyze of different cultural processes and facts plays important role in professional culturologist's work today. It is activating problem of using descriptive methods in a process of Ukrainian lingual training of future culturologists.

It was approved that descriptive method of structuring culturological information, lingual analyze of culturological characteristics of artistic artefact and descriptonal generalization of analyzed facts in a form of culturological text are effective enough. In a process of culturological information structuring were proposed tasks of structural lingual one segregation in professional texts with artistic artefacts description. The linguistic analysis of the cultural characteristics of a work of art implied the search for synonyms, paronyms, homonyms and the most widespread verb forms from the description of cultural phenomena and processes in the professional text. Descriptive generalization of the analyzed culturological facts had in itself the preparation of different forms of professional documentation of the culturologist.

Descriptive methods of practical work on the course: «Ukrainian language (professional direction)» was tested for students of the Faculty of Culture and Arts of Kherson State University, who study in the direction of «Culture». The received pedagogical results proved the educational effectiveness of the considered groups of descriptive methods in the process of assimilation of professional culturological vocabulary and terminology, development of skills of perception and reproduction of culturological texts, their editing and correction.

Key words: Ukrainian language training of future culturologists, descriptive methods of analysis, structuring of culturological information, linguistic analysis of the artwork, descriptive generalization of culturological information, descriptive characteristics of works of art, vocabulary and terminology of culturological profession, syntactic constructions of works of art.

Дата надходження статті: «15» квітня 2019 р.